

Վերոնիկ ԽԱՉԱՏՈՒՐՅԱՆ
Երևանի պետական համալսարան

**ԱՄԵՐԻԿԱՆ «ԲԻԹՆԻԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ»
ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ Չ. ԲՈՒԿՈՎՍԿՈՒ
ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿԻ ՎՐԱ**

Հողվածում ուսումնասիրվում են Չարլզ Բուկովսկու և բիթնիկների ստեղծագործությունների ընդհանուր և տարբերվող գծերը, մասնավորապես համեմատություններ են անցկացվում Չ. Բուկովսկու և Ջեք Քերուակի՝ «բիթնիկական շարժման» առաջնորդի ստեղծագործությունների գաղափարական գծերի միջև: Այս համեմատական վերլուծությունը կարևոր նշանակություն ունի Չ. Բուկովսկու գեղագիտական հայացքների և գեղարվեստական սկզբունքների ձևավորման վրա բիթնիկների գաղափարախոսության ազդեցությունը բացահայտելու տեսանկյունից:

***Բանալի բառեր.** Բուկովսկի, բիթնիկ, հիմնախնդիր, ոճ, աշխարհայացք, իրականություն, հակամշակույթ, մարգինալ, արժեք, մեկուսացում:*

XX դարի ամերիկյան գրականության մեջ քիչ չեն այնպիսի գրողները, ովքեր փոխել են իրենց ժամանակաշրջանի մտածողությունը, դարձրել այն առավել առաջադեմ ու հումանիստական: Սակայն նրանց շարքում առանձնակի տեղ ունի Չարլզ Բուկովսկին, ով առանձնացավ իր ժամանակի գրողներից ոչ միայն իր ստեղծագործություններով, այլև՝ սկանդալային վարք ու բարքով: Բուկովսկու գլխավոր հերոսը կյանքն է, որի մութ անկյունները բացահայտում է նրա գրիչը յուրաքանչյուր ընթերցողի համար, ով ծանոթանում է նրա բանաստեղծություններին, վեպերին ու պատմվածքներին:

Չարլզ Բուկովսկու անկեղծության խիզախ պոռթկումներն ինքնակենսագրական բնույթ ունեն, քանի որ դրանցում հեղինակը հանդես է գալիս իր անվամբ ու հիմնականում պատմում է իր անձնական, այդ թվում՝ և ինտիմ կյանքի մասին: Իր մասին պատմելիս Բուկովսկին առավել հաճախ կիրառում է «լուսանկարչական ճշտությունը»:

Իր ստեղծագործություններում ճշտորեն վերարտադրելով իրեն ու շրջապատող իրականությունը, ոչինչ չավելացնելով ու չնվազեցնելով եղածին՝ նա հաճախ բոլոր մանրամասներով, երբեմն՝ նույնիսկ փողոցային ժարգոնով ու ամերիկյան «հատակում» գործածվող «հյութեղ» հայհոյանքներով է ստեղծում իրականության «ճշմարիտ լուսանկարը»՝ ցուցադրելով կյանքն ինչպես որ է: Այս է պատճառը, որ Չարլզ Բուկովսկու ստեղծագործությունները, առանձնապես արձակը, մշտապես հեղեղված են ամենատարբեր հայհոյախառն արտահայտություններով ու անատոմիական-ինտիմ նկարագրություններով: Արդյունքում, նա մնացել էր երկաթե վարագույրից անդին:

1970-80-ական թվականների Միացյալ Նահանգների գրականությանը նվիրված խորհրդային շրջանի գրականագետների մենագրություններում, ուսումնական ձեռնարկներում կամ տեղեկատուներում Չարլզ Բուկովսկու անունը երբևիցե չհիշատակվեց, այն էլ այն դեպքում, երբ այդ տասնամյակներում արդեն գրողը մեծ ճանաչում էր գտել ոչ միայն և ոչ այնքան Ամերիկայում, այլև դրա սահմաններից դուրս՝ Եվրոպայում ու հատկապես Գերմանիայում: Բուկովսկին նշված ժամանակահատվածում Արևմուտքում ամենամեծ պահանջարկ ունեցող ամերիկացի գրողն էր: Եթե որևէ խորհրդային քննադատ համարձակվեր անդրադառնալ Բուկովսկու ստեղծագործություններին, ապա ստիպված պետք է լիներ, գոնե հպանցիկ, խոսել դրանց բովանդակության, ոճավորման հնարների մասին, ինչն անհնար էր այդ ժամանակաշրջանում գործող խիստ գրաքննության պայմաններում:

Չ. Բուկովսկին նոր ժամանակների գրողներից տարբերվող ճանապարհ էր ընտրել հիմնախնդիրներ վեր բարձրացնելու համար: Նրա ստեղծագործություններն առանձնանում էին ուրույն թեմատիկայով, լեզվաոճական ինքնատիպ բառուբանով, գեղարվեստական խոսքը կառուցելու օրինաչափություններից շեղվելով և կյանքի «մութ կողմը» ներկայացնելու յուրատիպ մեկնաբանություններով: Այս պարզ պատճառով խորհրդային կարգերի օրոք անհաղթահարելի պատենշ էր դրված Բուկովսկու ստեղծագործությունների վրա:

Իրավիճակը կարուկ փոխվեց XXI դարի սկզբին, երբ ամբողջ աշխարհում և այդ թվում՝ Ռուսաստանում, մեկը մյուսի հետևից սկսեցին թարգմանել, տպել ու վերատպել Չարլզ Բուկովսկու պատմվածքներն ու վեպերը, սակայն դեռևս դժվար է հավատալ, որ մոտ ապագայում Բուկովսկու վեպերից կամ, առավել ևս, պատմվածքների ժողովածուներից որևէ մեկը թարգմանվի հայերեն լեզվով:

Բուկովսկին հաճախ նշում է, որ թե՛ գաղափարական, թե՛ թեմատիկ և թե՛ ոճական առումներով իր ստեղծագործությունը հոգեհարազատ է «բիթնիկական» շարժման ոգուն և ստեղծվել է դրա գաղափարախոսության ընդհանուր համատեքստում:

Բիթնիկ գրականության առաջատար արձակագիր Ջեք Քերուակը, ում ամերիկացի հայազգի գրականագետ Արամ Սարոյանն անվանում է «բիթնիկների թագավոր» /Saroyan, 1992: 6/, իր ոճով, լեզվով, ստեղծագործությունների խնդրայնությամբ լինելով Բուկովսկուց խիստ տարբերվող արձակագիր, միաժամանակ, շատ մոտ է վերջինիս իր աշխարհայացքով, Միացյալ Նահանգներին տված իր գնահատականներով:

Բուկովսկին Քերուակի նման իր երիտասարդ ու հասուն կյանքի մեծ մասն անց է կացրել Ամերիկայով մեկ թափառումների մեջ, ինչի արդյունքում էլ ծնվել է նրա «Ճանապարհին» (On the Road, 1957) վեպը, ուր բացահայտվում են բիթնիկների գաղափարական, քաղաքական ու կրոնական սկզբունքները, նրանց աշխարհայացքը: Բիթնիկներն ու նրանց առաջնորդը

կրողներն էին ամերիկյան նոր մտածողության, նոր կենսակերպի, իրականության նոր մեկնաբանության: Նրանց գլխավոր սկզբունքներից մեկն էր մերժել ամերիկյան քաղքենիական կենցաղը, միմիայն նյութականի վրա հենված ապրելակերպը: Ջ. Քերուակն ինչպես իր ստեղծագործություններում, այնպես էլ հարցազրույցներում ու հրապարակախոսական գործերում ցույց էր տալիս հանրահայտ «ամերիկյան երազանքների» ժամանակակից մեկնաբանությունների արժեզրկվածությունը:

Իր «Թեթևամիտների աղանդը» հոդվածում քննադատ արվեստագետ Ռոբերտ Բրուսթեյնը, քննադատելով այս երիտասարդական շարժումը, մասնավորապես նրանց մասին գրում է. «Թերի մտքով, մեծ մկաններով մարդիկ, ովքեր պատրաստ են դաժանության» /Brustein, 2001: 50/:

Ինչպես Չարլզ Բուկովսկու, այնպես էլ Քերուակի համար անհրաժեշտ էին գրականության մեջ անկեղծությունն ու օբյեկտիվությունը՝ որպես կենսափիլիսոփայության բացահայտման պայմաններ: «...Անկեղծ լինելու համար կյանքը մեր վերջին հնարավորությունն է», – գրում է Քերուակը /Kerouak, 2006: 395/:

Ներկայացնելով բիթնիկների գեղագիտական-գեղարվեստական հայեցակարգը՝ Ալեն Գինգբերգը գրում է. «Բիթնիկների նպատակն է հասնել այնպիսի մերկության, որ հնարավոր լինի տեսնել երևակայական աշխարհը. սա այն դասական հայեցակարգն է, որը օգնում է հասկանալու, թե ինչ է կատարվում հոգու հետ գիշերվա խավարում» /Plummer, 1981: 116/:

Լինելով ազատամտության կողմնակիցներ՝ բիթնիկներն իրենց ստեղծագործություններում գերադասում էին իրենց հերոսների ինտիմ կյանքը ներկայացնել բաց տեքստով, հաճախ՝ բոլոր մանրամասներով: Այսպիսին է նաև Քերուակի «Ճանապարհին» վեպը, որի մասին Գինգբերգը գրում է. «Ես չգիտեմ, թե ինչ կերպ պետք է այն հրատարակվի. այն խիստ անձնական է ու լի սեռական բառապաշարով» /Charters, 1995: 520/:

Նման գրելաճը շատ բնորոշ է նաև Չարլզ Բուկովսկուն, ինչի պատճառով որոշ քննադատներ այն փորձում են ներկայացնել որպես պոռնոգրաֆիկ գրականություն, ինչը ամենևին էլ չի համապատասխանում իրականությանը: Չարլզ Բուկովսկու ստեղծագործությունները ձեռք բերեցին մշակութային մեծ արձագանք, որն անուղղակի կերպով նպաստեց գրական ձևերի և արտահայտչամիջոցների նորացմանը, նոր մտածողության ի հայտ գալուն: Այս գրական շարժման շրջանակներում է ծնունդ առնում սոցիալական «մարգինալի» կերպարը, որը կենտրոնական տեղ է զբաղեցնում Չարլզ Բուկովսկու ստեղծագործություններում: Հիմնախնդիրների շարքը, որոնք կապված են հասարակության մարգինալների հետ, կրում են ոչ այնքան քաղաքական, որքան գաղափարական և սոցիալական բնույթ:

Հիմնական շեշտը և՛ բիթնիկների, և՛ Չարլզ Բուկովսկու ստեղծագործության մեջ՝ դրվում էր բուրժուական «կարծրացած նորմերի» հաղթահարման և կյանքում ու արվեստում փորձարարության վրա: Նրանք

առաջ են քաշում «նոր զգացմունքայնության», էմոցիոնալ անմիջականության պաշտամունքը:

Ե՛վ Բուկովսկին, և՛ բիթնիկները ձգտում են միաձուլել խոսքի, ձայնի, տեսողական պատկերի արտահայտչական հնարավորություններն ու փոխել իրականության գեղարվեստական ընկալումը թմրադեղերի միջոցով: Սա է պատճառը, որ բիթնիկներին համարում են «հակամշակույթի» նախակարապետներ: Դրանցից է սկիզբ առնում նաև հիփիների շարժումը և մինչև մեր օրերը հասած՝ պանկերի շարժումը:

«Բիթնիկական» կենսակերպին բնորոշ է կամավոր աղքատությունը, սիրո և ինքնաարտահայտման ազատությունը, ինքնամփոփվածությունը. այս ամենը կազմում են Չարլզ Բուկովսկի մարդու և գրողի ամբողջ էությունը և նրա բոլոր ստեղծագործությունների հիմնաքարերն են համարվում:

Չարլզ Բուկովսկին, բիթնիկներին հետևելով, ցույց է տալիս, որ հասարակության ծաղկման հետ ավելի է մեծանում այն անջրպետը, որը բաժանում է հասարակության «մարզինալների», կյանքի այս դաժան մրցավազքում դուրս մղվածներին բարգավաճող խավերից: Միևնույն ժամանակ դասային կոնֆլիկտները և դասային պայքարը նրանց կողմից մղվում է հետին պլան կամ ընդհանրապես ջնջվում է օրակարգից:

Այսպես, 1950-60-ական թվականները կարելի է համարել բարգավաճման և տազնապայնության պարադոքսալ համադրություն:

Չարլզ Բուկովսկին բիթնիկների հոգևոր առաջնորդ Ջեք Քերուակի նման իր ամբողջ կյանքն անցկացրեց թափառումների մեջ և իր բոլոր ստեղծագործությունները նվիրեց այդ բռնեմական կյանքի գեղարվեստական արտացոլմանը: Ջեք Քերուակին ուղղված ժամանակակիցների «Մեծ հուշագրողը» անվանումը հավասար չափով կարող էր վերաբերել նաև Բուկովսկուն, քանի որ Քերուակի նման Բուկովսկին էլ իր ստեղծագործության նյութ դարձրեց սեփական կյանքի դրվագների աստիճանական նկարագրումը:

Եթե համեմատական զուգահեռներ անցկացնենք բիթնիկների և Չարլզ Բուկովսկու ստեղծագործական մոտեցումների միջև, կարելի է արձանագրել, որ՝

1. Ինչպես բիթնիկները, այնպես էլ Բուկովսկին, չէին ընդունում ժամանակակից «քաղաքակրթության» արժեքները, և նրանց կյանքն ու ստեղծագործությունը այդ արժեքների դեմ ըմբոստացման ձևն է:

2. Բուկովսկին, ինչպես և բիթնիկները, ամբողջ կյանքն անցկացրել է թափառումների մեջ, օրվա հացը վաստակել պատահական աշխատանքներով:

3. Ե՛վ բիթնիկները, և՛ Բուկովսկին հեռու են քաղաքականությունից, և նրաց բողոքն ու ըմբոստացումը կրում են ոչ թե քաղաքական, այլ՝ հասարակական բնույթ:

4. Թե՛ Քերուակը, և թե՛ Բուկովսկին իրենց ստեղծագործությունը նվիրել են սեփական թափառական կյանքի նկարագրությանը, և այդ մասին են

վկայում անգամ նրանց ստեղծագործությունների վերնագրերը՝ «Ճանապարհի վրա», «Դեպքի քաղաքականները», «Ընդհատակի բնակիչները»:

5. Հասարակությունից մեկուսանալու նրանց ձգտումը արտահայտվում էր ոչ միայն ամայի ճանապարհներով թափառելով, այլև թմբիրի մեջ լինելով՝ «ինքնաթմբեցմամբ», որը Քերուակի դեպքում տեղի էր ունենում թմբադեղերի, իսկ Բուկովսու դեպքում՝ ալկոհոլի միջոցով:

6. Եվ, վերջապես, նրանք իրենց կենսակերպով քարոզում էին ազատ կյանք և ազատ սեր՝ դնելով իրենց կեղծ բարոյականությունից և հասարակական օրենքներից դուրս:

7. Ինչպես Քերուակի, այնպես էլ Բուկովսկու վեպերը հաճախ միայն պայմանականորեն կարելի է կոչել այդպիսին, քանի որ դրանք ավելի շատ կրում են մանրակրկիտ արձանագրային-նկարագրական բնույթ:

Թերևս միակ տարբերությունը, որը բաժանում էր նրանց իրարից, դա այն է, որ Քերուակը և բիթնիկները նաև հավատքի հարցում իրենց ազատություն են վերապահում տարվել բուդդիզմով, մինչդեռ Բուկովսկին չի ընդունում ո՛չ մի կրոն, ո՛չ մի հավատք:

Վերադառնալով Քերուակ-Բուկովսկի համադրությանը՝ նշենք, որ ինչպես «բիթնիկների արքան»՝ Ջեք Քերուակը, այնպես էլ Չարլզ Բուկովսկին կյանքի վերջին տարիներն անցկացրին ամբողջական մեկուսացման մեջ և այդպես էլ մահացան միայնակության մեջ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Brustein R. The Cult of Unthink // *Beat Down to Your Soul*. New York: Penguin Books, 2001.
2. Charters A. J. Kerouak: Selected letters 1940-1956. New York, 1995.
3. Kerouak J. Windblown World. New York: Penguin Books, 2006.
4. Plummer W. The Holy Coof: A Biography of Neal Cassady. New Jersey: Prentice Hall Trade, 1981.
5. Saroyan A. Forward to Big Sur. New York: Penguin Books, 1992.

В. ХАЧАТУРЯН – *Формирование художественного мира Чарльза Буковского и американское «битническое движение».* – Творчество американского писателя Чарльза Буковского также противоречиво, как и вся его жизнь. Гуманист и маргинал, большой мастер слова, чьи произведения полны жаргонно-нецензурными выражениями. Главный герой прозы Буковского – сама жизнь. Основные романы и рассказы писателя создавались в период «битнического движения», и по своему духу и идейному содержанию они вписываются в общий контекст этого движения.

В данной статье исследуются общие черты, а также специфические различия между творчеством Чарльза Буковского и произведениями битников,

в частности, романами Джека Керуака – идейного вождя этого движения. Этот сравнительный анализ имеет важное значение, поскольку именно эстетические и мировоззренческие положения битников в большей степени повлияли на формирование художественно-эстетических и мировоззренческих принципов Буковского. Неприятие ложных моральных и духовных ценностей американского общества – основная художественно-идеологическая платформа, на которой строилось как творчество битников, так и творчество Чарльза Буковского.

Ключевые слова: Буковский, битник, проблема, стиль, мировоззрение, реальность, антикультура, маргинал, ценность, изоляция

V. KNACHATURYAN – *Development of Charles Bukowski's Literary Outlook and the American "Beat Movement"*. – Charles Bukowski's literary career and life was full of contrasts. Bukowski was a great humanist, a marginal, master of word whose works are full of jargonisms and non-censored expressions. Charles Bukowski's principal hero is life itself. His novels and stories were written during the period of "the beat movement", and they can be truly considered part of this movement. The paper studies the common features and also the specific differences between Charles Bukowski's works and "the beat movement writers" works in particular those of J. Kerouak who is considered to be the ideological founder of this movement. This comparative analysis is of vital importance as aesthetic principles and outlook of beatniks had a great impact on the formation of Bukowski's literary attitude. Opposing moral and spiritual values of the American society forms the common ground on which Bukowski's and beat writers' ideological standpoint developed.

Key words: Bukowski, beatnik, issue, style, outlook, reality, anticulture, marginal, value, isolation